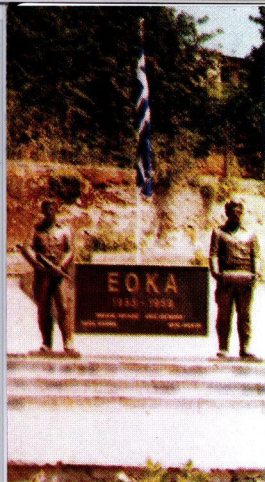

Το ολοκαύτωμα στα Κούρδαλι

ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟ ΤΩΝ ΗΡΩΩΝ ΣΠΗΛΙΩΝ - ΚΟΥΡΔΑΛΩΝ

Στα δύσκολα, αήλια περήφανα, χρόνια του απελευθερωτικού αγώνα της Κύπρου στα μικρά χωριά Σπήλια και Κούρδαλι έγιναν δυο σημαντικά γεγονότα:

- Η πρώτη μάχη της ΕΟΚΑ με τους Άγγλους στις 11 Δεκεμβρίου 1955, στα λημέρια που φιλοξενούσαν τότε τον Αρχηγό Διγενή, και

- Ένα από τα πιο σοβαρά ατυχήματα του Αγώνα στις 20 Ιουνίου 1958. Τέσσερις αγωνιστές πρόσφεραν τη σάρκα και το αίμα τους στο δισκο-

πότηρο της Ιστορίας για κοινωνία της γενιάς του Αγώνα και όσων ακολούθησαν και θ' ακολούθησουν.

Εκείνη τη ζεστή μέρα της 20ης Ιουνίου 1958, μια ισχυρή έκρηξη συγκλόνισε τα χωριά, που χαρακτηρίστηκαν από Άγγλο αξιωματικό που μετείχε στην ιστορική μάχη του 1955 ως **"η καρδιά της ΕΟΚΑ"**.

Το σπίτι του αγωνιστή Ανδρέα Πατσαλίδη ανατινάχθηκε από την έκρηξη ενώ ο ίδιος και οι συναγωνιστές του Κώστας Αναξαγόρα από τα Σπήλια, Παναγιώτης Γεωργιάδης από τα Λειβάδια και Αλέκος Κωνσταντίνου από την Κακοπετριά και μεγαλωμένος στην Αμμόχωστο, κομματιάστηκαν και οι σάρκες τους εκτινάχθηκαν μέχρι τα γειτονικά περιβόλια.

Στο μοιραίο σπίτι έφερε την ομάδα εκείνη την ημέρα το χρέος προς την πατρίδα, την οποία και οι τέσσερις είχαν ως **"τιμιώτερον και αγιώτερον"** παντός άλλου.

Ο Παναγιώτης Γεωργιάδης και ο Αλέκος Κωνσταντίνου (όπως αναφέρεται στο **"Χρονικόν Αγώνος ΕΟΚΑ"** του Αρχηγού Διγενή στη σελ. 576) ξεκίνησαν από τα Λειβάδια με εντολή του τομεάρχη Σπηλιών Χριστάκη Τρυφωνίδη για τα Κούρδαλι για να κατασκευάσουν κρησφύγετο στο σπίτι του Πατσαλίδη. Μετέφεραν μαζί τους δύο βόμβες των επτά κιλών για ανατίναξη του δασικού σταθμού Πλατανιών, δύο μπαταρίες, σύρματα και μια συσκευή για **"νάρκη πίεσεως"** για να τα παραδώσουν στον Κώστα Αναξαγόρα.

Η έκρηξη, κάτω από άγνωστες συνθήκες, σημειώθηκε στη διάρκεια εκπαίδευσης στη χρήση των επιτόπια κατασκευασμένων αυτών υλικών.

Το σπίτι του Ανδρέα Πατσαλίδη αμέσως μετά την έκρηξη

Ευτυχώς η σύζυγος του Πατσαλίδη που, κρατώντας τη μικρή κόρη τους Μαρία, είχε καθίσει έξω από το δωμάτιο, όπου βρίσκονταν οι τέσσερις, μετακινήθηκε για να μην ακούει τη συνομιλία τους, κάτι που οι κανόνες του Αγώνα υπαγόρευαν, και το γεγονός αυτό έσωσε και την ίδια και το παιδί.

Μόλις σταμάτησε η εκτίναξη των πάντων από την έκρηξη, η αγωνίστρια σύζυγος είχε την ψυχραιμία και την ετοιμότητα να υποδείξει σε συναγωνιστές που προσέτρεξαν εκεί, καθώς και στην αδελφή της, να μαζέψουν τον οπλισμό που υπήρχε. "Τουλάχιστον σώσαμε τα όπλα" είπε αργότερα σε μια συνέντευξη.

Το ολοκαύτωμα στα Κούρδαλι μαρτυρεί τόσο τις συνθήκες κάτω από τις οποίες διεξαγόταν ο Αγώνας, όσο και την έλλειψη πολεμικού υλικού και την αναπήρωσή του με πρόχειρα αυτοσχέδια μέσα που κατασκεύαζαν οι ίδιοι οι αγωνιστές. Μαρτυρεί επίσης και το ηρωικό πνεύμα, την ετοιμότητα για θυσία και το απόλυτο δόσιμο των νέων της εποχής στην ιδέα της ελευθερίας της πατρίδας.

Οι Άγγλοι μετέφεραν τα κομματιασμένα κορμιά των αγωνιστών στο Γενικό Νοσοκομείο Λευκωσίας, όπου δεκάδες συγγενείς και συναγωνιστές από τις γενέ-

Το εσωτερικό του σπιτιού

τειρές τους έσπευσαν την επομένη να τους παραλάβουν.

Ενδεικτικό του πνεύματος του Αγώνα και των τιμών που αποδόθηκαν στους 4 αγωνιστές είναι οι παλληαϊκές εκδηλώσεις που ακολούθησαν τη θυσία τους.

Η παραλαβή των σορών τους από το νοσοκομείο και η κηδεία τους έγιναν σε πρωτοφανή ατμόσφαιρα πατριωτικών και αγωνιστικών αισθημάτων.

Χαρακτηριστικές είναι οι σχετικές περιγραφές του Τύπου της εποχής:

«Συγκλονιστικά σκηναί εσημειώθησαν κατά την παράδοσιν των νεκρών, επί των σορών των οποίων κατατέθηκαν υπό των Ελληνίδων αδελφών του νοσοκομείου στέφανοι εκ μέρους των ιατρών και του προσωπικού του νοσοκομείου.

Μία νοσοκόμος εξεφώνησεν αποχαιρετιστήριο πατριωτικήν ομιλίαν προς τους φονευθέντας *"Τα ονόματά σας"*, είπεν η αδελφή νοσοκόμος, *"θα αναγραφούν εις τον κατάλογον των μαρτύρων του απελευθερωτικού αγώνος του Ελληνικού Κυπριακού λαού, ο οποίος με αίσθημα υπερηφανείας αποκαλύπτεται προ της θυσίας σας, ηρωικά τέκνα"*.

Επί του στεφάνου των νεαρών Ελληνίδων αδελφών ανεγράφετο:

*Ως της Κύπρου νεκροί τιμημένοι,
την αγίαν σας μνήμην τιμώ,
κι η φτωχή μου η μούσα θλιμμένη,
ένα δάκρυ σας χύνει θερμό.*

Υπό τους ολιοφυρμούς των οικείων και των ομοχωρίων των ανεχώρησεν η νεκρική πομπή εκ Λευκωσίας περί την 1.15'μ.μ., καθ' ον χρόνον ουρανομήκη χειροκροτήματα και ιαχαί ως "τιμή και δόξα στους θάνατους αδελφούς μας" εδόνουν την ατμόσφαιραν, προκαλούσαι ισχυράν συγκίνησιν εις πάντας.

Εκ των κρατητηρίων Κοκκινोटριμιθιάς λευκά μανδήλια εσεείοντο προς χαιρετισμόν τής νεκροφόρου πομπής ενώ εις τα επί της διαδρομής χωρία οι κάτοικοι γονυπετείς έραινον με φύλλα δάφνης και ανθέων τον δρόμον ίνα διέλθουν τα φέρετρα των θανόντων.

...περί την 6 μ.μ. ώραν τα φέρετρα των τεσσάρων θανάτων έφθανον εις Σπήλια, όπου μεσίστιοι σημαίαι και δάφνιοι στέφανοι υψωμένοι επί ιστών, έκλιναν προ της εμφανίσεώς των εις την είσοδον του χωρίου, όπου γονυπετής η κοινότης Σπηλιών, Κουρδάθων, Κανναβιών και κάτοικοι Κυπερούντας, Λειβαδιών, Πολυστύπου και άλλων χωρίων εκαιρέτησαν δια ζητωκραυγών και εκφωνήσεως ενθουσιώδους ομιλίας τα φέρετρα άτινα ανείχον επί των ώμων των άλλικμοι νέοι, περιτυλίξαντες ταύτα δι' Ελληνικών σημαιών».

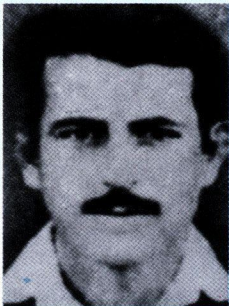
Πάνω από το πιο πολύνεκρο ατύχημα της ΕΟΚΑ πηλιανόταν το μυστήριο για την ταυτότητα των δύο από τους νεκρούς, αφού μόνο οι Πατσαλίδης και Αναξαγόρα αναγνωρίστηκαν αρχικά.

Καθώς ψηλλήοταν η νεκρώσιμη ακολουθία και για τους τέσσερις, έγινε η αναγνώριση του Παναγιώτη Γεωργιάδη, ενώ η αναγνώριση του Αλήκου Κωνσταντίνου έγινε τρεις μέρες μετά το ολοκαύτωμα, από την τραγική μητέρα του.

Οι μορφές των τεσσάρων ηρώων αναπλήστηκαν σε μνημείο στην είσοδο των Σπηλιών, για να δίνουν μαθήματα αυτοθυσίας και αρετής, ενώ το σπίτι του Πατσαλίδη έγινε χώρος εθνικού προσκυνήματος.

Το ολοκαύτωμα των τεσσάρων αγωνιστών στα Κούρδαθι παραμένει δείκτης του χρέους για την ελευθερία της πατρίδας. Στους τάφους και τα μνημεία των ηρώων αποθώνονται οι δάφνες του θαυμασμού της γενιάς τους και των νεότερων. Ο τάφος όμως του Αλήκου Κωνσταντίνου παραμένει χωρίς καντήλι και χωρίς ηουλιούδι από το 1974 οπότε η Αμμόχωστος καταλήφθηκε από τον Αττίλα. Και αναμένει δικαίωση της θυσίας του.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΤΣΑΛΙΔΗΣ

Γεννήθηκε στο χωριό Καννάβια, της επαρχίας Λευκωσίας, στις 14 Αυγούστου 1930 και ήταν ένα από τα τέσσερα παιδιά του Αλέξανδρου και της Μαρίας Πατσαλίδη.

Αφού τελείωσε το δημοτικό σχολείο Κανναβιών, εργαζόταν αρχικά στον Αμιάντο, όπου έδρασε ως ένα από τα ιδρυτικά στελέχη της τοπικής Νέας Συντεχνίας, και αργότερα στον δασικό σταθμό Πλάτανιων.

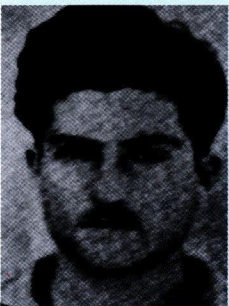
Ζούσε στα Κούρδαλη όπου νυμφεύθηκε την Ειρήνη Αλεξάνδρου. Στον αγώνα εντάχθηκε από τα πρώτα του

στάδια και είχε πλούσια δράση. Με τον ήρωα Χρίστο Τσιάρτα, πήρε μέρος σε ενέδρα στον δρόμο Κακοπετριάς-Σπηλιών ενώ συνεργαζόταν με τους τοπικούς υπευθύνους της Οργάνωσης και με τις ανταρτικές ομάδες της περιοχής. Πήρε επίσης μέρος, μαζί με τον ήρωα Κώστα Αναξαγόρα, στην αφαίρεση ασυρμάτων από τον δασικό σταθμό Πλάτανιων.

Μαζί με τη σύζυγό του, που ήταν μνημένη στον Αγώνα, απέκρυπτε οπλισμό και πολεμοφόδια και φιλοξενούσε αντάρτες στο σπίτι του, το οποίο χρησιμοποιούταν ως κέντρο διανομής στους τομείς της περιοχής.

Όταν ο Πατσαλίδης θυσιάστηκε για την πατρίδα άφησε ένα παιδί, τη Μαρία, δεκαέξι μόλις μηνών, ενώ η σύζυγος του ήταν έγκυος τον γιό τους που γεννήθηκε πέντε μήνες αργότερα και πήρε το όνομα του ήρωα πατέρα του.

ΚΩΣΤΑΣ ΑΝΑΞΑΓΟΡΑ

Γεννήθηκε στο χωριό Σπήλια, της επαρχίας Λευκωσίας, στις 20 Ιουνίου 1935 και ήταν το πρώτο από δώδεκα παιδιά του Αναξαγόρα και της Μηνოდώρας Λουκά.

Μετά την αποφοίτησή του από το δημοτικό σχολείο Σπηλιών εργαζόταν ως οδηγός στο Μεταλλείο Αμιάντου και ήταν ιδρυτικό στέλεχος της Νέας Συντεχνίας, ΣΕΚ, και του Αθλητικού Συλλόγου "Άρης" Σπηλιών. Διακρινόταν για τον άδοξο πατριωτισμό του που ήταν γνώρισμα όλης της οικογένειας και ήταν από

τους πρώτους που πύκνωσαν τη στρατιά της θρυλικής ΕΟΚΑ μετά την ιστορική μάχη των Σπηλιών τον Δεκέμβριο του 1955. Ήταν σύνδεσμος των ομάδων της περιοχής και διατηρούσε κρύπτες για την απόκρυψη εκρηκτικών υλών και οπλισμού της Οργάνωσης.

Έλαβε επίσης μέρος σε ενέδρες και άλλες αποστολές, όπως ήταν η απόσπαση τριών ασυρμάτων από τον δασικό σταθμό Πλάτανιων και η ανατίναξη κυβερνητικού εκσκαφέα στα Σπήλια. Στη δράση του είχε συμπαραστάτη και τη μνηστή του Μαρία Χρ. Κλεάνθους.

Ο θάνατος τον βρήκε την ημέρα που συμπλήρωνε τα 23 του χρόνια.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Γεννήθηκε στο χωριό Λειβάδια, της επαρχίας Λευκωσίας, στις 15 Δεκεμβρίου 1929, και ήταν ένα από τα τέσσερα παιδιά του Αχιλλέα και της Ευγενίας Γεωργιάδη.

Αφού τελείωσε το δημοτικό σχολείο του χωριού του, εργαζόταν ως υπάλληλος στη Λευκωσία, σε ιδιωτική επιχείρηση. Ήταν μέλος της ΟΧΕΝ και από τις τάξεις της εντάχθηκε στον Αγώνα από το 1954. Με την έναρξη του Αγώνα υπηρέτησε ως σύνδεσμος του Διγενή με τον Εθνάρχη Μακάριο με το ψευδώνυμο

"Ίκαρος" και ήταν βοηθός υπεύθυνος για τη φύλαξη και τη διανομή του οπλισμού στην περιοχή Λευκωσίας. Μετέφερε επίσης καταζητούμενα πρόσωπα και τους πρόσφερε καταφύγιο σε συνεργασία με τα αδέρφια του, που διέθεταν κρησφύγετο στο σπίτι τους στα Λειβάδια.

Τον Οκτώβριο του 1956 καταζητήθηκε από τους Άγγλους και κατέφυγε στα βουνά, όπου ενώθηκε με την ανταρτική ομάδα του ήρωα Στυλιανού Λένα.

Μετά τη σύλληψη του Λένα και τον θάνατο του ήρωα Δημητράκη Χριστοδούλου, στις 17 Φεβρουαρίου 1957, ο Παναγιώτης Γεωργιάδης κατέφυγε στη Λεμεσό με τον ήρωα Ευαγόρα Παπαχριστοφόρου και από εκεί επανήλθε στο χωριό του στα μέσα Νοεμβρίου 1957 και επιδόθηκε στην αναδιοργάνωση της περιοχής, που είχε υποστεί βαρύ πλήγμα λόγω προδοσίας.

Εκεί συνέχισε τη δράση του ως ομαδάρχης μέχρι τον ηρωικό του θάνατο.

ΑΛΕΚΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Γεννήθηκε στην Κακοπετριά, της επαρχίας Λευκωσίας, στις 6 Οκτωβρίου 1936 και ήταν το μόνο παιδί του Κώστα και της Ελληνίκης Κωνσταντίνου. Ζούσε με τη μητέρα του στην Αμμόχωστο επειδή οι γονείς του χώρισαν όταν ήταν ακόμη βρέφος. Μετά το δημοτικό, φοίτησε στο εκεί Ελληνικό Γυμνάσιο και στο Εμπορικό Λύκειο. Παρακολουθούσε ταυτόχρονα μαθήματα αγγλικής και λόγω επιτυχίας του στις εξετάσεις κατόρθωσε να προσληφθεί στον αγγλικό στρατό.

Με την έναρξη του Αγώνα εντάχθηκε σε ομάδα του εκτελεστικού της Αμμοχώστου και στο σπίτι του γίνονταν οι συγκεντρώσεις της. Με τη βοήθεια της μητέρας του, έκρυβε εκεί και τον οπλισμό της ομάδας.

Στις 14 Απριλίου 1958, μαζί με συναγωνιστή του, πυροβόλησαν κατάμουτρα τον ανακριτή Ντίαρ, ο οποίος, ύστερα από ανεπιτυχείς απόπειρες εναντίον του, προκαλούσε λέγοντας πως κανένας δεν μπορούσε να σταθεί μπροστά του και να τον πυροβολήσει. Οι συνοδοί του Ντίαρ, καταδίωξαν τους δύο αγωνιστές, οι οποίοι κατόρθωσαν να διαφύγουν. Αργότερα ενώθηκαν με το αντάρτικο, όπου ο Κωνσταντίνου έδρασε κυρίως με τον Παναγιώτη Γεωργιάδη, μέχρι τη θυσία του.

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΠΛΑΚΑ ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΤΩΝ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΗΡΩΩΝ

**ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΜΝΗΜΗΣ
ΑΓΩΝΑ ΕΟΚΑ 1955-59**

Γ.Τ.Π. 14/2006 – 10.000

Εκδόθηκε από το Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών

Εκτύπωση: Τυπογραφείο της Κυπριακής Δημοκρατίας